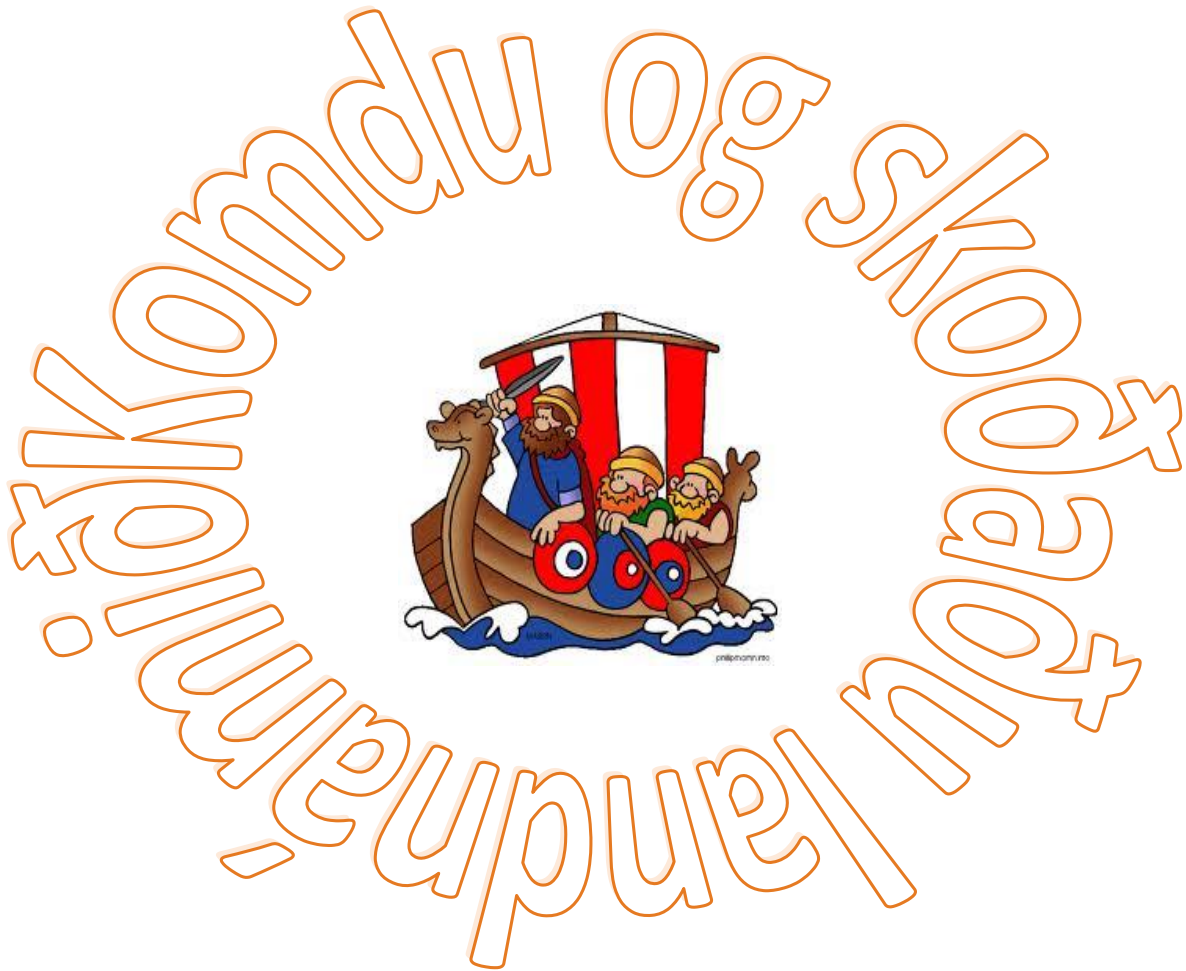


Tónlist rauði þráðurinn í öllu námi grunnskólans

Kennsluáætlun í Byrjendalæsi



Til notkunar með Komdu og skoðaðu landnámið

eftir Jóhönnu Karlsdóttur og Sigrúnu Helgadóttur  
teikningar Erla Sigurðardóttir  
Námshagstofnun 2003

Hugsuð fyrir 3. - 4. bekk

Sigurlína Jónsdóttir

## Námsumhverfi

Með þessu verkefni þurfa að vera til staðar bækur fyrir börn um landnámið og landnámsmennina, aðgangur að bókasafni, hljómflutningtækjum og tölvum.

Einnig venjulegu skólastofu föndurefni s.s. pappír, þykkum pappa, bandi, litum, skærum, lími o.s.frv.

Öll hlustunardæmi eru með tengil á *Youtube* og sum sönglög. Önnur lög eru stjórnumerkt, \* eru „*Syngjandi skóli*” hlustunarefni eftir Þórunni Björnsdóttur, aðgengileg á [nams.is](http://nams.is); \*\* bókin „*Söngvasafn Ef væri ég söngvari*” eftir Ragnheiði Gestsdóttur á meðfylgjandi geisladiski; \*\*\* má nálgast á [tonlist.is](http://tonlist.is) gegn gjaldi.

## Dæmi um sönglög

[Ár vas alda](#) (bls.2-3)

Landsýn (bls.10-13)

[Það mælti mín móðir](#) (10-13)

Að lesa og skrifa list er góð (bls.15)

Stafrófið (bls.15) \*\*

[Íslenska er okkar mál](#) (Á íslensku) (bls.15) \*\*

[Heilræðavísur](#) (Góð börn og vond)(bls. 16-17)

## Dæmi um hlustunarefni

[Ár vas alda](#)

**Karnival dýranna** – Saint-Saëns  
[\(steingerfingarnir\)](#)

[Íslenska er okkar mál](#)

[Sleðaferð](#)

[Landsýn](#)

## Markmið

- Að auka lestrarfærni (fjölbreyttan lestur, t.d. skimun, leitarlestur, læra ljóð (söngtexta) og lesa upphátt fyrir aðra ).
- Að vinna með stafi og hljóð, sérhljóða og samhljóða j-r-v,
- Auka orðaforða.
- Að efla ritun.
- Að æfa framsögn, tjáningu og söng.
- Efla heyrnænt og sjónrænt rýni.



## Námsmat

Nemendur gefa samnemendum stjórnur fyrir virkni í hópvinnu.

## Heimavinna

Fara heim með bókina *Komdu og skoðuðu landnámið* og ræða innihaldið við fjölskylduna.

<p><b>Upplestur (Komdu og skoðuðu landnámið)</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Höfundar kynntir.</li> <li>○ Bókin skoðuð, forsíða og baksíða og spáð í innihaldið. Einnig velt fyrir sér tengslum hennar við aðrar bækur (Komdu og skoðuðu ...).</li> <li>○ Bókin lesin í heild.</li> <li>○ Hugtök skráðir á töflu (flettistöfluna)</li> <li>○ Ýmsar myndir sem tengjast landnáminu sýndar</li> </ul> <p>Syngja: <b>Ár vas alda</b> (bls.2-3) <b>Landsýn</b> (bls.10-13)</p> <p>Hlusta á: <a href="#">Ár vas alda</a></p>	<p><b>1. lota</b></p> <p>Höfundar Bókarkápa Viðfangsefni(landnámið) Söngur Hlustun</p> <p> Hlustið á <i>Ár vas alda</i> hér til vinstri og takið eftir styrkleikabreytingum: Sterkt-fog veikt p</p> <p> <b>Þjóðlag</b> Þjóðlag er lag sem enginn veit lengur hver samdi svo þjóðin á það saman. Bjarni Þorsteinsson safnaði saman fjölda íslenskra þjóðlag og átti stóran þátt í hve mörg þjóðlög varðveittust. <a href="#">Þjóðlagasafnið á Siglufirði</a> er reist í minningu hans.</p>
<p><b>Umræður og vinna nemenda í hóp, einslega eða í pörum</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Bókin lesin aftur og ýmis orð skoðuð og skráð á flettistöfluna.</li> <li>○ Orð sem hægt er að skoða eða vinna með (kennari velur úr eftirfarandi upptalningu):</li> </ul> <p>Landnám, eldgos, hafsbotn, rannsóknir, vísindamenn, jarðfræðingar, líffræðingar, fornleifafræðingar, sagnfræðingar, fjöruplöntur, fjörudýr, afkvæmi, fræ, felur, föður, drita, lífsnaðsynjar, óravegu, farfuglar, útlönd, strönd, á, vatn, haf, rekaviður, ánamaðkur, synda, loftslag, jökull, kuldaskið, spígspora, hvítabjörn, hlýskíð, jarðlög, steingervingar, ísöld, sæfarar, landnámsmenn, óeirðir, þrælar, búfé, viðdvöl, kjarr, gróður, öndvegissúlur, siglingaguð, ásatrú, dvelja, reykur, jarðhiti, neysluvatn, ævilok, orusta, nema land, skipverji, Íslendingasögur, heiðnir, bænahald, minnisvarði, hálendi, leyni, jurtir, fjallagrös, grautur, kvíga, sólarupprás, sólarlag, torf, skógviður, veðurfar, gróðureyðing, uppblástur, aska, fiskiskip, straumhörð, rafmagn, knýr, upphitun</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ <b>Lykilorð:</b> landnámið, sagnfræðingar, öndvegissúlur Nota meðfylgjandi blað til að skrifa ný orð á (einstaklingsvinna).</li> <li>○ Finna orð í textanum sem innihalda samhljóðin j-r-v: –(ljósrít úr bók, paravinna).</li> <li>○</li> </ul> <p>Syngja: <b>Það mælti mín móðir</b></p> <p>Hlusta á: <b>Karnival dýranna</b> – Saint-Saëns <a href="#">(steingerfingarnir)</a></p>	<p><b>2. lota</b></p> <p>Viðfangsefni bókin <i>Komdu og skoðuðu landnámið</i> Lestur Ný orð Hugtök Lykilorð Samhljóðar j-r-v Ritun – stafagerð Hlustun</p> <p> <b>Prógramtónlist</b> <b>(Program music)</b> Er tónlist eins og <i>Karnival dýranna</i> sem segir sögu í tónum þessi tónlist varð vinsæl á 19. öld.</p> <p> Fleiri dæmi um prógram tónlist er <a href="#">Myndir á sýningu</a>, hlustið á þetta tónverk líka.</p>

<p><b>Stöðvavinna:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Hópur 1: Býr til veggspjald um Ingólf Arnarson og Hallveigu Fróðadóttur</li> <li>○ Hópur 2: Býr til veggspjald um Flóka Vilgerðason.</li> <li>○ Hópur 3: Býr til veggspjald um Auði djúpúðgu.</li> <li>○ Hópur 4: Býr til veggspjald um Bárð.</li> <li>○ Hópur 5: Býr til veggspjald um Atla.</li> <li>○ Hópur 6: Býr til veggspjald um Þorgerði.</li> </ul> <p>Syngja: <b>Stafrófið</b> (bls.15)  <b>Að lesa og skrifa list er góð</b> (bls.15)</p> <p><b>Íslenska er okkar mál</b> (Á íslensku) (bls.15)</p> <p>Hlusta á: <a href="#">Íslenska er okkar mál</a></p>	<p><b>3. lota</b></p> <p>Myndræn yfirlýsing  Ný orð  Ritun – stafagerð  Upplýsingaöflun/  Bókasafn/  Tölvur  Hlustun</p> <p> Prófið að rappa Stafrófið.</p>
<p><b>Stöðvavinna:</b></p> <p>Vinnunni skipt niður á nokkrar stöðvar. Fernan klippt og límt á hana, málning, fylgihlutir, vörur. Allir búa til víkingaskip úr mjólkurfarnu(<a href="#">hér</a>). Nemendur ákveða hvaða landnámsmaður er á ferðinni og skrifa niður hvað hann hefur meðferðis.</p> <p>Syngja: <b>Heilræðavísur</b> (Góð börn og vond)(bls. 16-17)</p> <p>Hlusta á: <a href="#">Sleðaferð</a></p>	<p><b>4. lota</b></p> <p>Myndræn yfirlýsing  Ný orð  Ritun – stafagerð  Söngur  Hlustun</p> <p>  Hlustið á <a href="#">Landsýn</a> Jóns Leifs og ræðið út frá tónlistinni hvernig þig haldið að landið hafi komið honum fyrir sjónir? Teiknið mynd.</p>
<p><b>Sýning</b></p> <p>Nemendur sýna vinnu sína við veggspjöldin og og víkingaskipin og segja frá sinni vinnu. Nemendur gefa hópverkefnum stjörnur.</p>	<p><b>5. lota</b></p> <p>Munnleg tjáning  Framsaga</p>

Þigurína Jónsdóttir

## Söngtextar



## KOMDU OG SKOÐAÐU LANDNÁMIÐ

**Tónlist rauði þráðurinn í öllu námi grunnskólans**

## Ár var ald

Ár var alda,  
þar er ekki var,  
var-a sandr né sær  
né svalar unnir;  
jörð fannsk æva  
né upphiminn,  
gap var ginnunga  
en gras hvergi.

## Landsýn

Er sigli ég í höfn af hafi  
heim að landsins fögru strönd,  
í bláma norðurs, bylgjum hafsins vafið,  
birtist land við ystu sjónarrönd.

En hvergi rís úr heimsins höfum  
hreinni landsýn; Íslandsfjöll.  
Sveipuð gullnum sólargeisla tröfum,  
sést á tindi hin hvíta mjöll

Loftur Jónsson

## Það mælti mín móðir

Það mælti mín móðir  
að mér skyldi kaupa  
fley og fagarar árar,  
fara á brott með víkingum,  
standa uppi í stafni,  
stýra dýrum knerri,  
halda svo til hafnar,  
höggva mann og annan.

Egill Skallagrímsson

## Að lesa og skrifa list er góð

Að lesa og skrifa list er góð,  
læri það sem flestir.  
Þeir eru haldnir heims hjá þjóð  
höfðingjarnir mestir.

Skriftin mín er stafastór,  
stílað illa letur;  
hún er eins og krakkaklór,  
ég kann það ekki betur.

## Stafrófið

A – Á – B – D – Ð – E – É,

F – G – H – I – Í – J – K.

L – M – N – O – Ó og P

eiga þar að standa hjá.

R – S – T – U – Ú – V – næst

X – Y – Ý svo þ – Æ – Ö.

Íslenskt stafróf er svo læst

í erindi þessi skráttin tvö.

Þórarinn Eldjárn

## Íslenska er okkar mál (Á íslensku má alltaf finna svar)

Á íslensku má alltaf finna svar

og orða stórt og smátt sem er og var,

og hún á orð sem geyma gleði og sorg,

um gamalt líf og nýtt í sveit og borg.

Á vörum okkar verður tungan þjál,

þar vex og grær og dafnar okkar mál.

Að gæta hennar gildir hér og nú,

það gerir enginn – nema ég og þú.

## Heilræðavísur (Góð börn og vond)

Góðu börnin gera það:

Guð sinn lofa' og biðja,

læra' að skrifa' og lesa á blað,

líka margt gott iðja.

Illu börnin iðka það;

æpa, skæla' og hrína,

hitt og þetta hafast að,

henda, brjóta' og týna.

# Helstu hugtök, frum-, efnis- og leikniþættir tónlistar

Leiðbeiningar fyrir umsjónarkennara þegar  
samþætta á tónlist við aðrar námsgreinar



**Tónlist rauði þráðurinn í öllu námi grunnskólans**  
Fyrir nemendur á yngsta stigi

Þigurlína Jónsdóttir



Hér að neðan fara einfaldar skýringar á helstu þáttum tónlistar sem umsjónarkennari getur huga að við sæmþættingu tónlistar við aðra námsgreinar barna á yngsta stigi:



## Hlustun

Kennarar þurfa að skapa tónlistarvænt afslappað umhverfi t.d. púðakrók. Þar fá nemendur að hlusta á fjölbreytta tónlist og fá að bregðast við henni með því að hreyfa sig, klappa, dansa eða leika á ásláttarhljóðfæri t.d. hristur eða litlar handtrommur eða hljóðfæri sem börnin hafa búið til sjálf eða fundið í náttúrunni t.d. steina, trjábúta, skeljar o.s.frv.

Ung börn hafa stutt úthald eigi aðeins að hlusta sér til ánægju. Þau þurfa tengingu við eitthvað eða ástæðu fyrir því af hverju þau eru að hlusta og eftir hverju þau eiga að hlusta t.d. ákveðnu hljóðfæri eða breytingu í hrynn (takti), styrkleika (sterkt eða veikt) eða blæ (gleði, sorg, reiði). Mörg tónverk fela í sér sögu eða ævintýri sem kveikja löngun barnanna til sköpunar t.d. að teikna, mála, móta sögupersónur eða sýna látbragð. Með æfingunni eykst úthaldið og ánægjan og tónlistarupplifunin verður kveikjan að frjóu skapandi skólastarfi. Velja þarf fjölbreytta tónlist með og án orða frá sem flestum menningarheimum.



## Söngur

Söngur fylgir allri menningu og er sjálfsprottinn og byrjar sem hjal og söngl með eða án orða. Börn söngla þegar þau leika sér og syngja með eða án orða í leik ein eða með öðrum. Oft söngla þau hendingar í leik t.d. „þú getur ekki náð mér“ eða tauta við sjálf sig þegar þau eru að dunda sér við eitthvað. Þetta getur verið upphaf af því að búa til lög og þarf að hlúa vel að með nærfærni. Velja þarf texta sem hæfa aldri og þroska barnanna og þeim hugarheimi sem þau hrærast í. Í sæmþættingu er mikilvægt að textinn eða heiti lagsins tengist á einhvern hátt viðfangsefninu í sæmþættingunni. Velja þarf tónhæð sem hæfir barnsröddinni og hafa ber í huga að þeim liggur hærra rómur en okkur fullorðna fólkinu. Gefa þarf góðan gaum að innihaldi textans, túlkun hans og stíltegund þegar sungið er. Þú syngur ekki gleðisöng með fýlusvip.

Velja þarf stutt lög fyrir yngstu börnin með ekki of vítt tónsvið þ. e. fer ekki mjög djúpt niður eða hátt upp. Kennarinn þarf að velja lög sem honum finnast áhugaverð þannig að hann smiti nemendur með áhuga sínum. Hann þarf að ná

augnsambandi við nemendur þegar hann er að kenna lögin þannig að nemendur finni og sjá áherslur í svipbrigðum hans. Gott er að leyfa nemendum að klappa púlsinn um leið og lögin eru lærð og hreyfa sig.



## Hreyfing

Hvetjið nemendur til að hreyfa sig frjálst þegar þeir syngja eða hlusta á tónlist. Seinna þegar nemendum er eiginlegt að hreyfa sig í takt við tónlistina má bæta dansi við og í framhaldinu hvetja nemendur til að búa til dans við ákveðna hentuga tónlist. Langir borðar og blöðrur sem þau hreyfa hjálpa börnum oft til að koma sér af stað. Aðstoðið börnin við að finna hvernig mismunandi líkamspartar framleiða mismunandi hljóð t.d. með höndum, fótum, fingrum og handleggjum og einnig mismunandi leiðir að koma sér á milli staða t.d. hlaupa, hoppa, renna, ganga o.s.frv. Það þarf að hjálpa þeim að finna púlsinn í tónlistinni með því t.d. að klappa taktinn, ganga taktinn eða slá á ásláttarhljófæri. Hjálpa þeim að líkja eftir fyrirbærum í umhverfinu t.d. skýjum, rigningu, vindi, stormi til að túlka tónlist. Afmarka þarf svæðið þar sem börnin hreyfa sig, það má hvorki vera of lítið eða fullt af hlutum sem hægt er að rekast á eða of stórt þannig að það bjóði upp á hlaupalæti. Nemendur æfast í að bregðast við breytingum í tónlistinni s.s. hraða, styrkleika og blæbrigðum.



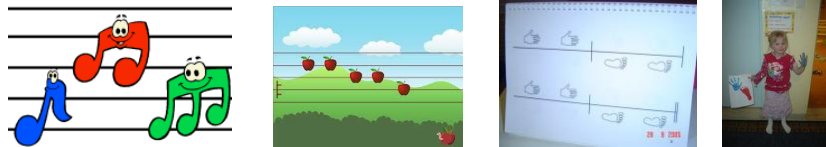
## Hljóðfæraleikur

Hafið smá safn af ásláttarhljóðfærum við höndina, handtrommur, stafi, fingrasmellur og hristur og einnig hljóðgjafa sem börnin hafa útbúið sjálf. t.d. má nota sírópsdósir með mismunandi innihaldi, baunir, hrísgrjón, hveiti, skopparabolta, glerperlur, tréperlur o.s. frv. (ekki of mikið í hvern bauk). Litlar plast gosflöskur eru skemmtilegar og hægt að setja í þær mismunandi skemmtilega smáhluti s.s. marglitar perlur eða pappírsklemmur, tölur, smápeninga o.s.frv. Steinar, skeljar og ýmis eldhúsáhöld og verkfæri eru oft góðir hljóðgjafar. Einnig eru alltaf börn í bekknum sem eru að læra á hljóðfæri í tónlistarskólunum og kjörið tækifæri að fá þau til að spila á sitt hljóðfæri eða á málm- eða tréspil séu þau til staðar og félagarnir spili púlsinn (taktinn) með. Algengustu takttegundir eru tví-, þrí- eða fjórskiptur taktur og er þá klappað einn-tveir; einn, tveir, þrír; eða einn tveir, þrír- fjór og alltaf höfð áhersla á einn. Bæði í söng og hljóðfæraleik koma fyrir hraða- og styrkleikahugtök eins og hægt (largo)/hratt (allegro), sterkt (f)/veikt (p) og fjöldi ítalskra orða sem tákna form, blæ eða hughrifin sem laginu eða tónsmíðinni er ætlað að ná.



## Sköpun

Tónlist og hreyfing eru góður grunnur til að styðja við sköpunarkraftinn í börnum. Börn hafa fjörukt ímyndunarafl og þurfa rými til að gera tilraunir með hina ýmsu hljóðgjafa bæði hefðbundna og óhefðbundna. Oft má kynda undir sköpunarkraftinn og sýna þeim leiðir hvernig hægt er að kanna hljóðheiminn t.d. með því að fá þeim pappírsblað og spyrja: „Hvað geturðu fengið mörg mismunandi hljóð úr pappírsblaði?“ t.d. krumpa, rífa, sveifla o.s.frv. Hvetjið börnin til að búa til dansspor við tónlist og einnig semja eigin lög eða tónverk eða hljóðverk t.d. við sögur eða ljóð. Upplagt er að kanna hljóðumhverfið t.d. á skólalóðinni, renna priki eftir járnrimlahandriði eða girðingu, slá í öskutunnur, járnror í ljósastaura o.s. frv. Einnig að hlusta eftir umhverfishljóðum eins og rigningu, vindi, sjávarnið, bílahljóðum, fólki að tala saman eða börnum að leik. Þetta gerir þau næmari fyrir því að skynja umhverfið og tónlistina og þeirri fegurð sem í henni býr.



## Lestur - ritun

Börn þurfa ekki að vera læs á nótur til að geta fært tónverkin sín í letur. Letrið þarf að sýn tvennt hvort tónninn fer upp eða niður og hvort hann er stuttur eða langur. Börnin geta t.d. gert mislög strík eftir lengd tónanna og tröppur eða strík sem vísa upp á við eða niður á við í samræmi við hreyfingu laglínunnar. Þetta hjálpar þeim að muna tónverkið sem þau eru að skapa. Einnig geta nemendur sýnt styrkleikabreytingar með vaxandi styrk (crescendo) < og dvinandi styrk (diminuendo) > með þessum viðurkenndu táknum sem þau þekkja líka úr stærðfræðinni sem meira en og minna en og auðvelt er að teikna.

Inn í hvern og einn þessara þátta falla svo **laglína, púls, hrynur(taktur), hljómur, styrkur, blær, form og stíll.**



## Hlutverk kennarans

Hlutverk kennarans er að skapa frjóan jarðveg og vera opinn og styðjandi í tónlistarupplifun með nemendum sínum.

## **Komdu og skoðaðu landnámið -vinnublöð-**

## Komdu og skoðu landnámið - Lykilorð



### SAGNFRÆÐINGAR

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

## Komdu og skoðuðu landnámið - Lykilorð



### ÖNDVEGISSÚLUR

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--



## Komdu og skoðaðu landnámið - orðasúpa

N O R ð U F J A L L A G R Ö S  
 V Í S I N D A M E N N K Í U N  
 Í E L Ú Í E T A Ó Þ Þ V F P R  
 V R A Á S A T R Ú E E Í S P V  
 I U N B Ö Y K J A Y Y G H B O  
 N M D E L F U Ó H G T A Æ L R  
 S O N L D ð U ð L Ö A T T Á B  
 T F Á P Í I J F Ý S Æ V T S O  
 R R M E R A Ó É S K K U I T ð  
 H E I ð N I U L K J T N R U I  
 K A N D B Ú N A E U R N A R T  
 S J K U L A F G I R O M M M O  
 S P A R A M A T ð R G J Í A R  
 G E M R G H N A T O R F B Æ F  
 S U ð Þ R Æ L A R H L Ó ð I R

Finndu orðin:

LANDNÁM	FJALLAGRÖS	UPPBLÁSTUR
VÍSINDAMENN	HEIÐNI	KJARR
ÍSÖLD	ÁSATRÚ	HLÝSKEIÐ
ÞRÆLAR	KVÍGA	TORF

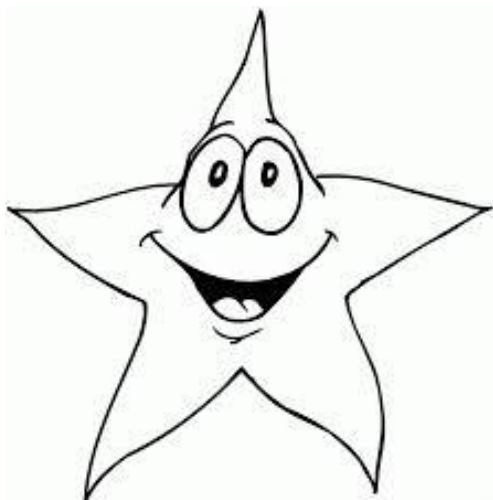




# Mat

Nemendur lita stjórnur og plasta og geyma hjá sér. Síðan rétta þeir upp viðeigandi stjórnun þegar þeir eru beðnir að meta vinnu félaga sinna, sína eigin eða hópsins. Síðan krossar nemandinn í réttan dálk á stjörnumatsblaðið, þ.e. ef hann fær mjög gott setur hann x í dálkinn lengst til vinstri.

## Mat - Stjörnur



Mjög góð vinna!



Góð vinna!



Þú getur gert betur!

